

Владимир Б. Перић

ПРИРОДА БЛАЖЕНОГ УСПОРАВАЊА

Некршћени фјордови: нова норвешка лирика
(приредио и превео Марко Вуковић)
Вокалија, Зајечар, 2021.

Нова норвешка лирика у избору преводиоца Марка Вуковића пружа нам велики поетички диверзитет, праву панораму савремене норвешке песничке праксе у периоду од 1996. године до данас. Ова својеврсна антологија новије норвешке поезије садржи избор из 73 збирке песама 38 ауторки и аутора. Формална разноврсност ових песника креће се од визуелних поигравања у виду празних места у стиховима (Гунар Вернес) преко сликовног коришћења знакова интерпункције и самих слова (Марте Хуке), до алгоритамске организације саме поезије (такође М. Хуке). На другој страни јака је ауто- и метапоетичка црта овог песништва (Хенинг Х. Бергсвог, Муртен Винтерволд, Каспер Андре Луг). Тематски склоп савремене норвешке поезије чини присан однос лирских субјеката са природом, скандинавска меланхолија, испитивање феномена тела и психе, одвојено и у садејству као и нордијска једноставност.

Културолошки печат нордијских земаља свакако чини респект према природи. Она представља како физички тако и психички ресурс – простор за медитацију, маштање и отпочињање дијалога сопства са светом. У поезији Тешти Бјеркмо препознајемо башларовског сањара који верује да природа има уметничких сколоности и да је обдарена чудесним моћима: „Ноћна смена пије кафу / и размишља колико воли јесење олује. / Ветар га тера да размишља о чамцима. / На Алберта Ајнштајна који се плази фотографу. / На велико дрвеће које се свађа. /

(...)” („Буде – на ветру”). Да је онирички предео материја која буја доказују и дечја сањарења, другачија опажања стварности у поезији Хеге Воксен и Стејнар Опстад („Дете које је откључало небо”). Природа је простор у који се уливају старост, меланхолија и медитација а то видимо у Опстадовој песми „Деда и боје”. Рубови живота кореспондирају са рубовима рационалности а спознаја коначности дивне, златне пејзаже боји тугом. Чак и када је природа саговорник, рецимо у песми Гунара Вернеса „(младар)” комуникација је парадоксално, у суштини, једносмерна, јер се на страни супротној од песничког „ја” оглашава тишина. Ови песнички импулси указују на спонтан однос северњака са природом.

Психу овако урођену у природу прати хладноћа, усамљеност, депресивност и страх од празнине. Јужњачка перспектива скандинавски простор доживљава смрзавајућим у сваком смислу, а он је заправо повод за сакупљање психичких снага и за поглед унутра. Поезија Ве-мунд Сулхејм Одланда пева о контрастима врело/ледено док Хилдегун Далек пева о пејзажима који леде крв: „Ветар покреће голи метал у ротацију. / (...) / а те праве металне гране / пролазе кроз сопствено ледено средиште, // брује у круг, у круг” („***”). Хладноћа шири усамљеност и појачава интровертност, јер, како можемо чути у поезији Кристин Берге, „Нико неће да дође / у хладну кућу” („***”). Депресивне слике усамљености видљиве су и у поезији Педра Кармоне-Авареса. Код њега, у својеврсној метафизичкој екстериорности, „разговарају” мртви са живима. У таквим условима наступа страх од празнине. Динамика несвесног често кореспондира са урођеним страховима, попут оног од измицања подлоге, а који се може довести у везу са празним простором: „Прво треба да се нацрта кућа, / да врата не стоје у слободном простору / и да не улазимо где је Бог / зна шта.” (Х. Далек, „***”)

Дубље понирање у сагледавање феномена норвешке природе упућује нас на ваздух, море и фигуру севера. Основна семантичка компонента везана за први елемент је променљивост, несталност: „Дува, у сећању. // Глава се подиже. Тамо горе је поглед. / Глава је одвојена. / То је видик, преко природе. / У глави, дува. Сећа га се” (Ингве Педешен, „***”). Остале су магловитост, нејасност (везане за сећања из детињства) (Ингвилд Луте, „Лепа деца”) као и лакоћа, растерећеност, која упућују на безинтересно бивствовање у природи (И. Педешен, „***”).

Море се јавља као утроба а обала и море као извор сваке интимне тајне, што срећемо у певању Хега Сусане Берган: „најмање речи / које испузавају из мора / отресају се на плажи / и почињу да функционишу” („Ничег се не бојиш”). Антропоморфизације природе и обрнуто, оприродњавање људског тела, су у потпуној сагласности са хармонијом нордијског бића са пејзажима севера: „Стомак ми личи на глобус // Географска дужина / полази из плексуса / иде преко пупка до пуко-

тине / из које ћеш изаћи” (Марта Хуке „***”) С једне стране, имамо дубоку интериоризацију, повлачење у себе, док с друге, срећемо екстериоризацију, издвајање сопства из сваког урбанитета, свесно смештање себе на маргину и певање из позиције „изван”.

Лед, поларне ноћи, хладноћа која призива врелину нордијске су околности али и културолошко обележје, које у великој мери формирају контекст у коме настаје поезија. Принцип круга њоме доминира: „Ускоро опет / долази ноћ / Каква је тама / онима који су тамо / где је увек мрак / Неважност у / земљином окретању око сунца / годишњим добима која се смењују / наизменична топлина која одржава / живот на месту” (Кристин Берге, „***”). Трансмутација природе из леденог у топло па опет у ледено, из мрака у светло па опет у мрак, кретање из екстрема у екстрем код лирског субјекта изазива потребу за унутрашњом стабилношћу. То је својствено и поезији Руне Бурк Скулсеј: „усне су ми суве након зиме / хладноћу уносим у пролеће / кравим се купком / тело ми изгледа тако мало у мору / не желим да будем део нечег великог / желим да сам нешто сићушно / нешто што се пресијава и светлуца” („***”). Видно је да је песничко „ја” оријентисано ка хомеостази, да нема у себи тежи за свеобухватом апсолута, да је срећно у својој скромности.

Из до сада реченог, можемо да претпоставимо да у поетском свету савремених норвешких песника постоји једна помиреност са временом, са старењем. Ту премису извлачимо из поменуте нордијске једноставности. Из до сада реченог, можемо да претпоставимо да у поетском свету савремених норвешких песника постоји једна помиреност са временом, са старењем. Ту премису извлачимо из поменуте нордијске једноставности. Слика старости не даје се са натуралистичком острашћеношћу, неретко је оксиморонско сликање младих „стараца“, као нешто што представља природан, солидарни спој старости и младости: „то се тиче свих / али повлачи се линија / између нас без / и њих који имају старост // моја старост је сада / ово су моји / старачки дани” (Хелене Имислунд, „***”). Старост је лајтмотив песама Нилса-Ејвинда Хогесена, старац се „претвара у природу”: „али сад се предајемо / наставља да буде крајње тешко / наша тела су стара / руке тешке и / лења крв / као планине смо које гледају ка равници” („Два маторца”). Имплицитно, смрт представља брисање граница између тела и остатка природе и у томе не постоји ништа трагично.

Једна општија имагологија Скандинавије свакако обухвата два различно опречна феномена. Један је везан за економско благостање и висока рангираност земаља Севера на лествици најсрећних нација а други је повезан обојен мрачним, хтонским тоновима те депресивношћу условљену хладноћом и изузетно кратким зимским данима. Другу појаву можемо да пратимо кроз поетске индикаторе страха, осе-

ћања психичке празнине, усамљености, стања алкохолизма и напослетку, самоубиства. У поезији Стејнара Опстада смрт и љубав су смештени у јукстапозицију: „У љубави смо сигурни / да ружа је ружа / симболи речи / и да смрт станује / у свему што одбијамо да научимо” („Једна таква љубав”). Свесност о сопственој наивности долази из страсти. Ту је срећа а страх долази као последица одсуства другог са којим је сопство нераскидиво везано: „не / постоји // теснији стан / од страха // сваки покрет удара / као врата / на промаји // од разбијеног прозора” („Стан”). Каспер Андре Луг је у овој песми опросторио страх и доказао да он долази из ишчеквања, а поготово када ишчекиваног нема. Скандинавска не-вербалност показује да речи не могу да покрију емоције: „речи су престале за мене / све познајем и без њих / бол је без речи / срећа је без речи / туга је без речи / спасење престаје с речима / ја сам без речи” (Хелене Имислунд, „***”). Лирски субјект је индикатор испражњености живота услед све веће аутоматизованости. Онемели жели да буде сâм. Морфологију алкохолизма натуралистички прецизно скицира Мартин Сведман у циклусу „Када пијем” показујући да „алкохоличарски потпис”, неред који алкохолом отровани лирски субјекат оставља за собом, заправо предствала сведочење против стерилног живота. О феномену самоубиства, као исходишта егзистенције обременене мучнином, проговара Педро Кармона-Алварес у рафално-испаљеним реторичким питањима: „Постоји ли самоубиство? // Постоји ли самоизабрана смрт? // Или је тачније рећи да је живот умро у њему?” („***”) Суицид је последица свакодневице лирског субјекта који је непрестано у фази потискивања свега.

Дијалектика мрачне и светле стране психе формира фјорд којим плови сопство кроз живот али мора да се „почне сасвим полако / сасвим полако (...) / где су наши преци седели и уздигли се / отиснули се / (...) до фјордова некрштених” (Ерленд О. Нетвет, „***”) Ова поезија нас, дакле, враћа брзини коју смо изгубили хистерично се препуштајући нарастајућим мноштвима које пружа информатичко доба. Она нам омогућава да се поново окренемо себи, спознавајући природу блаженог животног успоравања.